



Farabi



1. Baskı - Beyaz Balina Yayınları, 2020
Yeni Baskı - Beyaz Balina Yayınları, 2022



ÜNLÜ TÜRK DÂHİLERİ

Farabi

ISBN: 978-975-999-583-6

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 49238

MATBAA SERTİFİKA NO: 47939

© Bu kitabın tüm yayın hakları Beyaz Balina Yayınları'na aittir.

Yayın yönetmeni: Bülent Oktay

Yazan: Tuna Duran

Editör: Filiz Çiçek

Resimleyen: Murat Sevinç

Grafik tasarım: Kübra Yeşilyurt

Baskı: **EKOSAN MATBAACILIK**

Maltepe Mah. Hastaneyolu Sok. No: 1 (Tarl Tarım Binası)

Zeytinburnu – İstanbul

Cilt: My Matbaacılık, İstanbul

Beyaz Balina Yayın Sanat Dağıtım Paz. San. ve Tic. Ltd. Şirketi

Ömerli Mah. Harmantepe Cad. No: 17 K: 4

Arnavutköy / İstanbul

Tel: 0212 544 41 41 - 544 66 68 - 544 66 69 Faks: 0212 544 66 70

info@beyazbalina.com.tr



Farabi

Yazan: Tuna Duran

Resimleyen: Murat Sevinç



1. BÖLÜM

ÇAYARDI



Orta Asya'da binlerce yıl hüküm süren Türkler bu bölgede birçok önemli yerleşim yeri ve şehir kurmuşlardı. Bunların başında gelen yerlerden biri de Çayardı'dır.

Aral Gölü'nün güneydoğusunda yer alan Çayardı, Seyhun ve Ceyhun ırmaklarının arasında kalır. Tarihteki önemli şehirlerden olan; Semerkant, Taşkent ve Buhara bu bölgede kurulmuştu.

Çayardı, İpek Yolu adı verilen, dünya ticaretini kontrol eden güzergâhın en önemli geçiş noktasıydı. Bu nedenle Çayardı hem binlerce yıllık Türk kültürüne hem de diğer milletlere ait kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Burada gelişen ticaret, sanat ve bilim tüm dünyayı etkisi altına almış, birçok bilim insanı, sanatçı ve filozof Çayardı'nda yetişmiştir.

Bölgenin bu kadar önemli olması çok daha gerilere, milattan önce yüzlü yıllara dayanır. Orta Asya'da görülen Türk boyları bu yıllarda yavaş yavaş etkisini göstermeye ve devlet kurmaya başlamıştı. Türk boylarının içinde yer alan, Kanga adı verilen boylar gittikçe büyümüş ve bölgedeki etkileri artmıştı. "Kağnılı" da denilen bu boyların en belirgin özelliği, göçer bir yaşam sürmeleri, kubbeli çadırlarını kağnıların üstüne yükleyerek yer değiştirmeleriydi.

Değişen iklime ayak uydurarak daha verimli bölgelere göçen bu boylar, Çayardı ve civarına yerleştiklerinde bölgenin kültür yapısını değiştirdiler. Binlerce yıllık Türk kültürü bölgeyi etkisi altına aldı. Daha sonra "Kengeres" olarak adlandırılan bu boylar, bir devlet kurarak bölgenin hâkim gücü oldular. Kengeres Devleti uzun yıllar Çayardı ve Orta Asya'nın en önemli devleti olarak varlığını sürdürdü.

Yüzyıllar boyunca hüküm süren Kengeresler yine bir Türk devleti olan Göktürklerin idaresine girince Çayardı'nda yönetim değişmiş oldu. Göktürkler, tarihin gördüğü en büyük devletlerden biriydi, Türk kültürünün gelişmesinde önemli katkıları oldu.

Göktürklerin neredeyse 400 yıl süren Çayardı hâkimiyeti yavaş yavaş etkisini yitirince bu kez beylik

ve hakanlık dönemi başladı. Çayardı'nda kurulan birçok Türk beylik ve hakanlığı uzun yıllar birbirleriyle mücadele ettiler. Çayardı, Karluk Türklerinin elindeydi. Bu sırada İslam dininin Türkler tarafından kabul edilmesiyle Çayardı'nda İslam kültürü de yerleşmeye başladı. Nihayet Karahanlılar ilk ve büyük, resmî Türk-İslam devletini kurdular.

Tarih boyunca çeşitli devletlerin ve boyların hüküm sürdüğü Çayardı, Karahanlılar ile başlayan Türk-İslam kültürünün etkisine girdi. Karahanlılardan kısa süre önce bölgeye hâkim olmaya başlayan Müslümanlık pek çok şehirde yaygınlaştı. Müslüman boylar ve diğer dinlere mensup olanlar bir arada yaşadılar. Türklerin Müslümanlaştığı ilk bölgelerden biri olan Çayardı'nda bulunan Farab şehri de aynı durumdaydı. Müslüman ve Müslüman olmayan Türkler bir arada yaşamaya başlamıştı. Bu dönemde şehrin kültürü de değişti. Türk ve İslam kültürünün yaygınlaştığı Farab şehrinde âlimler ve sanatçılar yetişti. Bütün dünyada adını duyuran bu insanlar, yüzlerce yıl sonra bile yaptıkları çalışmalarla, verdikleri eserlerle anılmaya devam ettiler. Birçoğu, “Farabi” yani “Farab şehrinde yaşayan” olarak adlandırıldı.

İPEK YOLU

Alman bir coğrafyacı, Çin ve Ortadoğu arasındaki ipek ticaret yapılan yolu, İpek Yolu olarak adlandırdı. Aslında bu yol, tek bir güzergâh üzerinde devam etmiyordu.

Tarih boyunca birçok İpek Yolu olmuş, döneme göre güzergâhlar değişmişti. Güzergâh değişse de yolun işleyişi aynı kaldı; Çin’de ve Orta Asya’da üretilen ticari ürünler, İran ve Anadolu üzerinden Avrupa’ya iletildi.

İpek Yolu denizde de varlığını sürdürdü. Çeşitli limanlar aracılığıyla Çin ve etrafındaki bölgelerdeki ürünler, Anadolu ve Akdeniz limanlarına taşındı.

Tarih boyunca birçok devlet, bu yolun hâkimiyetini ele geçirmek istedi. Bunun nedeni tabii ki ekonomik olarak güç elde etmektir. Bu yolu ele geçiren devlet, neredeyse bütün dünya ticaretine hükmedecekti.

Yüzyıllar boyunca İpek Yolu’nun görevi aynı kaldı. Ticari ürünlerin dünya pazarlarına hızlı ve güvenli bir şekilde taşınması, İpek Yolu’nun yüzlerce yıl boyunca kullanılmasına sebep oldu.

İlk yolun, Asya’nın en kuzeyinde yer alan Sibiryâ tarafında bulunduğu ve kürk ticareti için kullanıldığı bilinir. Daha sonra Orta Asya’da çeşitli güzergâhlar oluştu.

Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle taşıma araçları değişti ancak ticaret yolu aynı kaldı. Gemiler çoğalmış, taşımacılık şekli değiştirmiştir ancak uçakların ve hızlı trenlerin ürün taşıma güzergâhı aynıdır, eski İpek Yolu’nun güzergâhıdır.



